

THE “MACEDONIAN QUESTION” IN THE WHIRLPOOL OF THE BALKAN POLITICS

Dimitar Ljorovski Vanvakovski

Donce Tasev

Publisher info:

Title:

Review of the Institute of History
and Archaeology RIHA

web address:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/RIHA>

ISSN: 2671-3144

eISSN: 2671-3152

First Published: 2010

Subject:

history, archaeology, anthropology
history of art, ethnology,
other humanities

Publisher:

Institute of History and Archaeology
FON, Goce Delcev University

Editor in Chief:

Ljuben Tevdovski
Goce Delcev University, Macedonia
ljuben.tevdovski@ugd.edu.mk

Editorial Board:

Todor Chepreganov
Goce Delcev University, Macedonia
Nevena Trajkov
Florida International University, USA
Trajce Nacev
Goce Delcev University, Macedonia
Jaromir Benes
Univer.of South Bohemia, Czech
Republic
Stojko Stojkov
Goce Delcev University, Macedonia
Aleksandar Bulatovic
Institute of Archaeology, Serbia
Verica Josimovska
Goce Delcev University, Macedonia
Svetla Petrova
Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria
Oliver Cackov
Goce Delcev University, Macedonia
Vladimir D. Mihajlovic
University of Belgrade
Martin Husar
Constantine the Philosopher University,
Slovakia

Abstract

This paper examines the broader historical and political context of the so-called “Macedonian Question” during the early Cold War, with particular attention to the position of Macedonian national and cultural identity within the geopolitical dynamics of Yugoslavia, Greece, and Bulgaria. At the center of the analysis is a previously unknown interview given by Blazhe Koneski to the Greek newspaper To Vima in 1962, which illuminates the role of linguistic codification and cultural institution-building in the affirmation of Macedonian nationhood. The study demonstrates that the publication of the Dictionary of the Macedonian Language (1961) served as a catalyst for heightened ideological confrontation, particularly regarding the recognition of the Macedonian language and minority rights. By contextualizing the interview within the diplomatic tensions of the period, the article argues that the Macedonian Question had shifted from a territorial dispute to a struggle over identity, historical interpretation, and cultural legitimacy.

Key words: Macedonian question, Macedonian language, minority rights, historical interpretation, cultural legitimacy.

Проф. д-р Димитар Љоровски

д-р Донче Тасев

**„МАКЕДОНСКОТО ПРАШАЊЕ“ ВО ВИТЕЛОТ НА БАЛКАНСКАТА
ПОЛИТИКА: РЕФЛЕКСИИ НА ИНТЕРВЈУТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО
ГРЧКИОТ ВЕСНИК „ТО ВИМА“ ОД 1962 ГОДИНА**

Вовед

Геостратегиската местоположба на југоисточниот дел од европскиот континент била една од точките каде што се судирале влијанијата и интересите на Големите сили. Во текот на „долгиот XIX век“ на Балканот, со појавата на новите општествено, економско-политички движења започнува постепено пропаѓање на Османлиската Империја и создавањето на современите балкански нации-држави.¹ Во услови на меѓусебни конфликти меѓу Големите сили за доминација во овој дел од Европа, тие дејствувале водени од своите интереси, настојувајќи по секоја цена да го наметнат своето влијание и контрола врз новоформираните балкански држави. Овие држави, пак, брзо ги презентирале своите големодржавни програми, чија главна цел било нивното територијално проширување на сметка на османлиските владенија. Во такви околности, од една страна, балканските нации-држави ги искористувале несогласувањата меѓу европските сили за да остварат територијални проширувања, додека, од друга страна, европските сили дозволувале контролирано и ограничено зголемување на териториите на овие држави. На тој начин, тие го зајакнувале своето влијание во регионот, најчесто на штета на своите европски ривали. Не смее да се изостави фактот дека во овој период, често една или повеќе од Големите сили застанувале зад територијалниот интегритет на османлиската држава, залагајќи се за зачувување на статус кво на Балканскиот Полуостров. Зад суштинското залагање за

¹ Грција стекнала независност во 1830 година. Србија добила автономен статус во рамките на Османлиската Империја во 1815 година, а целосна независност во 1878 година. Со обединувањето на Кнежевствата Молдавија и Влашка во 1859 година доаѓа до формирање на Романија, која својата независност ја добила во 1878 година. Црна Гора била призната како независна држава во 1878 година. Бугарија станува автономно кнежество во 1878 година, а целосна независност прогласува во 1908 година. Албанија прогласила независност од Османлиската Империја на 28 ноември 1912 за време на Балканските војни.

ваквиот статус кво и постепено претворање на османлиската држава во полуколонијална, се криела немоќта на европските сили поединечно да го решат т.н. Источно прашање согласно нивните сопствени државни интереси.

Македонското прашање во сенката на Големите сили и балканските држави

Во хаотичните околности од втората половина на XIX век, на историската сцена се појавило т.н. македонско прашање², како резултат на евидентното пропаѓање на Османлиската Империја, геополитичките интереси на Големите сили и иредентистичките политики на балканските нации-држави, кои во своите националистички програми за создавање големи држави ја предвидувале целата или најголемиот дел од територијата на османлиска Македонија. Притоа, тие вклучувале делови од македонското население во својот национален корпус, со цел да ги оправдаат своите територијални претензии. Истовремено, на ова се надоврзувале и процесите што започнале да се развиваат во самата Македонија, веќе како погранична територија на османлиската држава. Македонското словенско население, преку црковно-просветителското движење и прокламираната политичка програма на Македонската револуционерна организација (МРО), го трасирало патот кон создавање сопствена држава и национално самооформување. Овие процеси биле во дијаметрална спротивност со плановите и целите на балканските нации-држави, кои на сите можни начини се обидуваа да го деградираат македонското националноослободително движење, да го стават под своја контрола или целосно да го уништат.

Иако многу од засегнатите страни биле убедени дека после Балканските војни (1912-1913) и поделбата на територијата на османлиска Македонија меѓу балканските

² „Македонското прашање“ датира од периодот на Големата Источна криза (1875-1881) и опстојува со различни интензитет во неговиот развој до денес. Македонија во тоа време била регион „без јасни граници, па дури и без формално постоење како административен османлиски ентитет“. Сепак, нејзината територија, население, историја, култура и економски ресурси станале поле на жестоки конфликти меѓу младите балкански национализми и државни структури, Османлиската Империја и интересите на Големите сили. Османлиска Македонија, поради револуционерните и други настани во неа, од Големите сили била прогласена за „немирно“ подрачје и, заедно со Босна и Херцеговина и Бугарија, го сочинувала оној дел од Источното прашање што Европа го сметал за најактуелен за решавање. Меѓутоа, поради посебниот интерес на европските сили, како и поради интересите на балканските земји кои веќе од порано ги создавале тука, Македонија се претворила во еден од најсложените елементи на Источната криза. Марк Мазовер, *Балканот: кратка историја*, Евро Балкан Пресс, Скопје, 2003, 131; Крсте Битоски, *Македонија во времето на Големата Источна криза (1875-1881)*, НИО – Студенски збор, Скопје, 1982, 7, 8.

држави т.н. македонско прашање ќе престане да постои на меѓународната политичка сцена, сепак, тоа не се случило и истото влегло во нова поделикатна фаза.³ Од една страна, самите балкански протагонисти на различни начини не биле задоволни од претходно зацртаните цели поставени пред Балканските војни, што го држело отворено ова прашање, особено што може да се забележи во периодот пред и за време на двете светски војни. На ова треба да се додаде и политиката на Големите сили, кои постојано го користеле „македонското прашање“, применувајќи различни стратегии за поддршка или на македонското национално движење или пак за задоволување на стремежите на балканските национални центри, но, секогаш имајќи ги во предвид своите геостратегиски цели и интереси.⁴ На крајот, треба да се истакне дека свое влијание во овие процеси имале и веќе оформената македонска национална интелегенција, како и разните македонски организации, друштва и движења, кои константно го актуелизирале проблемот на „македонското прашање“ пред меѓународната политика, во согласност со целите и интересите на македонскиот народ.

Крајот на Втората Светска војна, создавањето на македонската држава во рамките на југословенската федерација и појавата на Студената војна повторно го актуелизирале „македонското прашање“ на меѓународната сцена. Новите државни, политички, национални, општествени и економски околности биле препознаени од страна на македонската политичка, интелектуална и национална елита. Користејќи ги можностите што ги нудела државноста и институционалниот начин на делување, таа имала за цел, од една страна - да ги етаблира постулатите на новата нација-држава, а од друга страна - да го постави и, доколку е можно, да го реши македонското национално прашање во соседните балкански држави.⁵ Развојот на настаните, особено „македонското прашање“ во соседните држави, во голема мера зависело од дипломатските способности и маневрирања на балканските држави, вклучувајќи ја тука и Југославија.⁶ Во поширок контекст, превирањата и позиционирањето на Големите сили за време на Втората Светска војна и борбата за влијание во југоисточниот дел на Европа продолжиле и во текот на Студената војна, со

³ Со Букурешкиот договор од 10 август 1913 година заврши Втората меѓусојузничка балканска војна. Овој договор резултирал со дефинитивна поделба на територијата на османлиска Македонија, при што најголемиот дел доби Кралството Грција, потоа следела српската држава и најмал дел добила Бугарија.

⁴ Myron Weiner, *The Macedonian Syndrome: An Historical Model of International Relations and Political Development*, World Politics, Volume 23, Issue 4, July 1971.

⁵ Види повеќе кај: Александар Литовски, *Идејните основи на борбата за македонска национална држава (1941-1944)*, Скопје, 2023.

⁶ Ендрју Росос, *Македонија и Македонците: историја*, Скопје, 2010, 240-253.

создавањето на биполарниот светски поредок. Оттука, Балканот бил значаен фронт за време на Студената војна, особено ако се земе предвид неговата поврзаност со другите два клучни светски региона во блоковската конфронтација: Блискиот Исток и Азија.⁷

Македонското прашање и грчката државна политика по

Граѓанската војна (1949–1963)

Крајот на Граѓанската војна во Грција (1949) ја означил воената победа на официјалните атински власти над левичарските паравоени формации предводени од Комунистичката партија на Грција (КПГ). Македонското национално движење во грчката држава, силно поддржано од југословенското македонско политичко и воено раководство, во текот на Граѓанската војна ја препознал можноста, преку одредени ветувања и ставови на КПГ, за остварување на правата и националните стремежи во рамките на Грција, па се до приклучување на делови од Егејскиот дел на Македонија кон југословенската федерација.⁸ Во секој случај, и по крајот на војната грчките државни кругови сè уште не се чувствувале сигурни. Многу од ограничувањата воведени за комунистичките симпатизери и за граѓаните на грчката држава кои се сметале за идеолошко-национално „нелојални“ останале на сила со години по воениот конфликт.⁹ По крајот на војната, последиците биле катастрофални како за најголемиот дел од македонското етничко население и македонското национално движење во Грција, така и за македонскоговорното население кое во поголема или помала мера било индиферентно кон прашањата за етничката, културната и јазичната припадност и барањето човекови и малцински права кои неизбежно се изнедрјуваат низ призмата на етнокултурната и јазична различност од мнозинското грчко население. Како резултат

⁷ Mari-Zanin Calic, *Jugoistocna Evropa, Globalna Historija*, Sarajevo, 2020, 440.

⁸ Види повеќе кај: Ристо Кирјазовски, *Македонското национално прашање и Граѓанската војна во Грција*, Скопје, 1998; Ристо Кирјазовски, *Петте судбоносни години во Егејска Македонија (1945-1949)*, Скопје, 2009.

⁹ Така, на пример, десетици илјади комунисти и понаму останале во грчките затвори и воени логори. Продолжил да важи законот од 7 декември 1947 година, донесен до Декрет ЛЗ/47 за одземање на грчкото државјанство на грчки граѓани кои според Комисијата за безбедност во Округот, проценувале дека делуваат антидржавно. Исто така, на сила бил и Законот ПЗ 509/47 од 1949 година, со кој полицијата имала право да дејствува против секого кој ќе бил осомничен за левичарски активности. Се барала и потврда за политичко убедување која била неопходен документ за сите кои сакале да се вработат во државните институции или, пак, да добијат пасош. Полицијата не се откажала и од обемните досиеја кои постоеле за секој човек во државата. Р. Кирјазовски, *Петте судбоносни години...*, 338, 339; Ричард Џ. Кремптон, *Балканот по Втората Светска војна*, Скопје, 2012, 326.

на Граѓанската војна, околу 21.000 Македонци го загубиле животот, додека повеќе од 50.000 биле прогонети од своите домови. Голем број Македонци биле затворени во воени логори и затвори. Оние кои останале во своите домови биле под постојан политички, правен, физички, психолошки и економски притисок да ги напуштат своите места на живеење. Покрај грчките државјанства, на оние кои што ја напуштиле грчката држава одземен им бил целокупниот движен и недвижен имот.¹⁰ Преземени биле и голем број законски мерки, како на пример Законот 05/49, именуван „Околу националното превоспитување“, преку кој грчките власти имале за цел целосна денационализација на македонското население и претворање на истото во лојални членови на грчката нација.¹¹

Како и да е, по завршувањето на десетгодишните воени конфликти (1940-1949) на нејзина територија, грчката државна политика првенствено не била насочена кон обновување на уништеното за време на окупацијата и Граѓанската војна, туку кон сузбивање на „внатрешниот непријател“.¹² Од четирите соседи со кои Грција имала копнена граница, два биле во орбитата на Советскиот сојуз – Бугарија и Албанија. Југославија, иако со комунистичка власт, била делумно дистанцирана поради конфликтот Тито – Сталин. Оттука, единствена држава со која Грција одржувала коректни односи во такви услови била Турција, и покрај историските проблеми што постоеле меѓу двете држави и народи, кои секако не треба да се потценат.¹³ Во вакви околности, западните сили на Грција гледале како на последниот антикомунистички бедем на Балканскиот Полуостров. Во грчката држава биле вложени огромни финансиски средства за обновување на економијата, стабилизирање на општествениот поредок и зајакнување на нејзините вооружени сили, што во краен случај резултирало со нејзино приклучување, заедно со Турција, во НАТО алијансата во 1952 година. Овие околности, особено фактот дека политичкиот и воениот опстанок на десничарските влади во Атина зависел од поддршката на западните сојузници, де факто ја претвориле Грција во сателитска држава на САД и Велика Британија.¹⁴

¹⁰ Donche Tasev, *The Issue regarding the Citizenship and Property Rights of Ethnic Macedonian Refugees from the Civil War in Greece (1946-1949)*, Iustinianus Primus Law Review, Vol. 7, Issue 1, 2016.

¹¹ Лилјана Пановска, *Крајот на една иллузија: Граѓанската војна во Грција и Македонците 1946-1949*, ИНИ, Скопје, 2003, 189; Р. Кирјазовски, *Петте судбоносни години...*, 191-193.

¹² Ричард Клог, *Историја Грчке новог доба*, СЛЮ, 2000, 147.

¹³ Тодор Чепреганов, Теон Џинго, *Македонците во британската балканска сложувалка (1945-1953)*, ИНИ, Скопје, 2022, 197.

¹⁴ Р. Клог, *Историја Грчке...*, 148.

Крајот на Граѓанската војна во Грција го означил процесот на нормализација на односите меѓу Демократска Федеративна Југославија и Кралството Грција. Клучно влијание врз започнување на процесот на помирување меѓу официјална Атина и Белград имал конфликтот меѓу Советскиот Сојуз и Југославија, кој започнал со познатата „Резолуција на Информбирото“ и осудата на раководството на КПЈ во јуни 1948 година. Ова довело до остар судир меѓу комунистичкиот блок предводен од СССР од една страна и Југославија од другата. Имено, незавидната ситуација во која се нашле Атина и Белград и опасноста по двете држави од можното мешање во нивните внатрешни работи и евентуалната воена интервенција од земјите од Источниот блок ги принудило раководствата во двете држави да започнат да водат реална политика.¹⁵ Иницијативата за евентуалното нормализирање на билатералните односи ја презела Велика Британија. Британските дипломати на секаков начин се обидуваа да ги убедат владите во Атина и Белград за бенефитите кои би произлегле од нормализирањето на односите меѓу двете држави, а во тоа убедување биле користени сите методи што им стоеа на располагање: ветување финансиска и материјална помош, барање отстапки и директни уцени.¹⁶ Ваквиот сплет на околности значело и затоплување на односите меѓу двете држави што довело до воспоставување дипломатски врски и соработка во областа на економијата и транспортот. Кулминацијата на овие позитивни односи се случила во февруари 1953 година со потпишувањето на Договорот од Анкара за пријателство и соработка меѓу Југославија, Грција и Турција.¹⁷

Првичното затоплување на односите меѓу Грција и Југославија, постигнато од заемен интерес за повисоки цели, не значело и конечно надминување на одредени меѓусебни недоразбирања - особено во врска со прашањето за постоење на македонското етничко малцинство во Северна Грција. Во тој контекст, британската дипломатија го сметала „македонското прашање“ на Балканот за многу поголема закана при создавањето нови созјужници во регионот кои би одолеале на советскиот притисок, отколку интригите на официјална Москва.¹⁸ Оттаму, југословенското раководство го држело отворено прашањето за постоењето на македонско малцинство

¹⁵ Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim odnosima: Poverljivi dokumenti 1949-1967*, priredili Kostantinos Katsanos, Nada Pantelic, Beograd, 2012, 9.

¹⁶ Т. Чепреганов, Теон Џинго, *Македонците во британската...*, 9.

¹⁷ Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 14, 15.

¹⁸ Т. Чепреганов, Теон Џинго, *Македонците во британската...*, 9.

во Грција, на што официјална Атина секогаш остро реагираше.¹⁹ За грчкото раководство, тоа било „непостоечко прашање“, бидејќи, според нив, таква заедница не постоела во грчката држава. По пописот во Грција во април 1951 година, спроведен во атмосфера на репресии и притисоци, официјална Атина изјавила дека населението во државата е „национално хомогено“. Сепак, ова тврдење не одговарало на нивните позиции бидејќи резултатите од пописот покажале дека 177.533 грчки граѓани не го зборуваат грчкиот како мајчин јазик, од кои 41.017 изјавиле дека нивниот мајчин јазик е словенскиот.²⁰ Официјалната позиција на Атина по ова прашање - со примена на доктрината за т.н. *регионални и културни варијации на грчкоста* во разните подрачја на државата - укажувале на тоа дека во Грција нема национални малцинства, туку само јазични, кои по националност биле Грци.²¹ Всушност Грција тврдела дека словеноговорното население кое што не се чувствувало како Грци ја напуштиле грчката територија во текот на 40-тите години на XX век и поради тоа јазикот не бил пресуден во одредувањето на националната припадност на оваа категорија грчки граѓани.²² Оттука, овие лица биле именувани како „славофони Грци“, „туркофони Грци“, „албанофони Грци“, „влахофони Грци“, итн.²³

Официјалните тврдења на грчката држава дека на нејзина територија не постојат национални малцинства не значеле дека официјална Атина не презема институционални мерки за трансформирање на свеста на локалното македонско етничко, но и македонскоговорно население со дифузна етничка самоопределба. Грчките национални фактори заклучиле дека најдобриот начин за исчезнување на „компактното туѓојазично малцинство“ во северозападниот дел на Грција била јазичната асимилација. Овие мерки, иницирани од одредени институции и/или поединци, биле насочени кон внимателен избор на наставниот кадар и свештениците во „туѓојазичните“ населби, како и отворање забавишта во руралните населени места, преку кои децата од најрана возраст биле одвојувани од своите семејства поголемиот

¹⁹ На пример, во текот на 1950 година, додека траела процедурата за именување амбасадори во Атина и Белград, југословенскиот министер за надворешни работи, Едвард Кардељ, зборувајќи пред членовите на Одборот за надворешни работи на југословенскиот парламент, покрај останатото, нагласил дека мерките за нормализација меѓу двете држави не ги исцрпуваат сите билатерални прашања. Тој додал дека меѓу отворените прашања е и „прашањето за положбата на македонското малцинство во Грција“. Оваа изјава на Кардељ предизвикала остра реакција од официјална Атина. Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 11.

²⁰ Richard Clogg, *Minorities in Greece: Aspect of Plural Society*, C Hurst & Co Publishers Ltd., 2002, p. xi.

²¹ Види: Mackridge Peter, Yannakakis Eleni (eds.), *Ourselves and Others: The Development of a Greek Macedonian Cultural Identity Since 1992*, Berg, London, 1997.

²² Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 11.

²³ Георги Даскалов, *Грција и македонскиот въпрос (1950-200)*, София, 2014, 79, 80.

дел од денот, а со цел да им се наметне грчкиот јазик.²⁴ Во есента 1951 година, грчкото Министерство за Северна Грција (подоцна преименувано во Министерство за Македонија и Тракија), издало посебен документ²⁵ во врска со „проблемот“ со македонското малцинство во Грција. Соодветниот министер, С. Стериопулос, ги насочувал резервните офицери на грчката армија, а со намера да ја постигнат посакуваната цел, дека најпрво треба преку „образование и соодветен однос“ да се постигне „засилување на грчките национални чувства“ кај Македонците кои по војната останале да живеат во северозападниот дел на Грција. Во документот се нагласува потребата Македонците „да станат не само Грци по свест, туку и јазично, отфрлајќи го туѓојазичниот јазичен идиом што го зборуваат меѓусебно во нивните домови“.²⁶ Во март 1954 година, општинската власт во Лерин испратила наредба до локалните матичари, со која им се забранува при пополнувањето на делот од формуларите што се однесува на мајчиниот јазик да стои: „македонски, албански, лазики (пондиски дијалект), влашки, македонски идиом и друго“.²⁷ Една година претходно, во август 1953 година, Грција усвоила законска одредба за повторно населување и поддршка на населението во пограничните региони. Законот, меѓу другото, предвидувал експропријација на имотот во сопственост на „поединци кои илегално се иселиле во странство, без дозвола и пасош издаден од надлежните органи“.²⁸ Оваа уредба се однесувала пред сè на грчките граѓани кои ја напуштиле Грција за време на воените судири од претходната деценија. Истовремено, забележителен бил процесот на иселување на Македонците од пограничните региони во европските и прекуоеканските земји. Од една страна, грчките институции го стимулирале овој процес, а, од друга тој бил резултат на сложените национални и идеолошки односи по Граѓанската војна. Дискриминацијата, несигурноста и економската ситуација дополнително го принудиле ова население да ја бара својата егзистенција надвор од границите на Грција.²⁹

²⁴ Димитар Љоровски Вамваковски, „Програми за јазична асимилација на Македонците во Грција кон крајот на 50-тите и почетокот на 60-тите години на 20-тиот век со посебен осврт на заклетвите од 1959 година“, *Гласник*, ИНИ, Скопје, 2010, 151, 152.

²⁵ Документот на Министерството за Северна Грција бил издаден како одговор на побараните упатства од Националниот сојуз на резервни офицери во Костур, во врска со присутниот „проблем“ со македонското малцинство во овој регион на Грција. Таџос Кωστοπουλος, *Η απογορευμενη γλωσσα*, Αθηνα, 2000, 228.

²⁶ Т. Κωστοπουλος, *Η απογορευμενη...*, 228.

²⁷ Димитар Љоровски Вамваковски, „Грчки документ што го признава постоењето на македонскиот јазик“, *Политичката реалност и изумирањето на митот за Давид и Голијат: Македонија и Грција на Балканот*, Скопје, 2014, 175-177.

²⁸ Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 16.

²⁹ Г. Даскалов, *Грција и македонскиот...*, 87

Како и да е, под медијаторство на Велика Британија и САД, „македонското прашање“ не ескалирало во ниту еден момент до степен на повторно целосно нарушување на односите меѓу двете држави. По потпишувањето на Анкарскиот договор, а потоа и на Бледскиот³⁰ во август 1954 година, односите меѓу двете држави се карактеризирале со чести осцилации. Тоа се должело пред сè на зачестеното актуелизирање на „македонското прашање“ од страна на официјален Белград и Атина, но и на затоплувањето на односите меѓу Југославија и државите од Источниот блок. Во секој случај, меѓународната политичка сцена налагала, без оглед на отвореното „македонско прашање“, односите меѓу двете држави да се зајакнат, што резултирало со потпишување во Атина во 1959 година на низа билатерални договори. Во периодот 1953-59 година „македонското прашање“ испливало на површина повеќе како катализатор во меѓусебните односи. Но, што е уште поважно, тоа не претставувало веќе само прашање на безбедноста, туку и прашање на идентитетот и историското наследство.³¹ Во тој контекст, во периодот 1958-1963 година биле донесени т.н. „Посебни програми“ од страна на владата Константинос Караманлис, со кои се предвидувало „постепена асимилација на компактното туѓојазично малцинство во Западна (грчка) Македонија“. Станува збор за бројни предлози и иницијативи на видни грчки национални дејци и институции за дефинитивно решавање на „македонското прашање“ во Грција, најчесто испраќани до соодветните грчки министерства.³² Најеклатантен пример за обидот за „уништување на посебноста за јазичната култура на групата население (се мисли на етничките Македонци, б.н.) поради кој се водел спор“³³ и преку кој грчката држава сметала дека би се постигнало исчезнување на македонскиот јазик и „навлегување“ на грчкиот во македонските домови, биле т.н. групни заклетви од втората половина на 1959 година, со кои се верувало дека ќе се комплетира јазичната асимилација. Имено, станувало збор за добро осмислени манифестации, силно поттикнати и организирани од грчките државни институции, чија цел била жителите на одредено македонско село во северозападниот дел на Грција

³⁰ Бледскиот договор, потпишан од министрите за надворешни работи на Југославија, Грција и Турција, всушност бил дополнување на Анкарскиот договор и претставувал пред сè воен сојуз меѓу трите држави.

³¹ Ευάγγελος Κωφός, *Ελληνικό κράτος και μακεδονικές ταυτότητες (1950-2005): Εισαγωγικές επισημάνσεις*, во Ιωάννης Στεφανίδης, Ευάγγελος Κωφός, Βλασίδης Βλάχης (eds.), *Μακεδονικές Ταυτότητες στο Χρόνο – Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις*, Patakis Publ., Athens, 2009; Arhiv Jugoslavije, Društvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje i jugoslovensko-grckim...*, 23.

³² Повеќе за овие програми види кај: Димитар Љоровски Вамваковски, „Програми за јазична асимилација на Македонците во Грција кон крајот на 50-тите и почетокот на 60-тите години на 20-тиот век со посебен осврт на заклетвите од 1959 година“, *Гласник*, ИНИ, Скопје, 2010, 151-165.

³³ Τ. Κωστοπουλος, *Η απογορευμένη...*, 232.

групно да се заколнат дека во иднина повеќе нема да го зборуваат, ниту јавно ниту приватно, „словенскиот јазичен идиом“.³⁴ Групни заклетви од ваков тип биле одржани во селото Тремено, Кајларско, на 5 јули 1959 година. Потоа, на 2 август истата година, заклетвата била повторена во селото Лудово, Костурско, а последна позната заклетва се одржала на 9 август 1959 година во селото Крапештина, Леринско.³⁵ Иако судбината на овие манифестации во периодот што следел не е доволно позната и истражена, одредени информации сугерираат дека слични заклетви биле давани и во 1960 година.³⁶ Меѓутоа, очигледниот интерес, особено од страна на американските дипломати во Грција, ја принудиле официјална Атина да стави крај на заклетвите.³⁷ Во наредните години, заклетвите биле заменети со „групни изјави за послушност“, чија цел била да служат како одговор на аспирациите од „Север“ за наводно постоење на „некакво македонско малцинство во Грција“.³⁸ Во исто време, кон крајот на 1950-тите години, за време на дискусиите за уставни промени во Југославија, малцинските прашања добиле посебно значење за внатрешната политика на државата. Имено, југословенското раководство, доделувајќи им права на малцинствата кои живееле на нејзина територија, ги повикала соседните држави да спроведат идентична политика кон југословенските малцинства на нивна територија, вклучувајќи го тука и македонското малцинство во Грција.

Очигледно било дека ситуацијата меѓу двете држави започнала да се заострува. Од една страна, официјална Атина постојано му забележувала на југословенскиот државен врв за актуелизирање на прашањето за македонското малцинство во Грција, особено за „непријателската и иредентистичката“ политика на македонското комунистичко раководство кон грчката држава. Од друга страна, таа во сопствената држава спроведувала многубројни мерки за конечно решавање на „непосточекото прашање“. Сепак, и покрај бројните меѓусебни обвинувања и реакции, постоеле обиди од двете страна за нормализирање на билатералните односи, што во крајна сметка значело потиснување и колку што било можно игнорирање на „македонското прашање“. Таков, на пример, бил првиот т.н. Центлменски договор, потпишан меѓу

³⁴ Anastasia Karakasidou, *Cultural Illegitimacy in Greece: The Slavo-Macedonian „Non-Minority“*, in R. Clogg, *Minorities in Greece...*, 122.

³⁵ Д. Љоровски Вамваковски, „Програми за јазична асимилација на Македонците во Грција...“, 159-163.

³⁶ Донче Тасев, *Македонците во Грција*, Македонски информативен центар, Скопје, 2011, 62.

³⁷ Т. Κωστόπουλος, *Η απογορευμένη...*, 241, 242.

³⁸ Карактеристична била групната изјава за послушност на населението од селото Острово – Округ Пела, од 25 март 1962 година. Д. Љоровски Вамваковски, „Програми за јазична асимилација на Македонците во Грција...“, 163, 164.

министрите за надворешни работи на двете држави, Кочо Поповиќ и Евангелос Авероф, кон крајот на јуни 1960 година.³⁹ Меѓутоа овој договор не само што не ги надминал конфликтите меѓу двете држави во однос на македонскиот проблем, туку истите напротив уште повеќе се заострувале. Ова резултирало со еднострана суспензија од грчка страна, во февруари 1962 година, на меѓусебниот Договор за погранична соработка, потпишан во 1959 година.⁴⁰ Официјална Атина била поттикната на овој чекор поради обидите на раководството на НР Македонија да влијае во југословенската надворешна политика и да го отвори прашањето за македонското малцинство во Грција на маѓународна сцена.⁴¹ Официјална Атина ја прогласила оваа југословенска политика за иредентистичка. И порај тоа, Грција изјавила дека се залагала за зачувување на пријателските односи со соседната држава, но истовремено нагласила дека во однос на „македонското прашање не сме спремни да направиме ниту чекор назад и нема да се повлечеме. Нашата политика по ова прашање ќе биде бескомпромисна до нетрпеливост“.⁴² Вербалната дипломатска војна меѓу двете државни раководства траела до декември 1962 година кога се случил вториот т.н. Џентлменски договор, кој гласел: „Во врска со предметното несогласување кое во последно време создаде потешкотии во инаку позитивните односи кои постојат меѓу Грција и Југославија, иако ги задржуваат своите респективни ставови, двете страни се согласни дека во интерес на посакуваниот развој на односите во сите области меѓу двете земји – да се избегнува секаква активност и манифестација која би можела повторно да ги наруши нивните односи“.⁴³ По овој договор, па сè до државниот удар во Грција од 21 април 1967 година, двете држави се стремеле да ги подобрат меѓусебните односи.

По почетниот развој на пријателските односи меѓу Југославија и Бугарија во повоениот период, тие значително се влошија по судирот во Информбирото во 1948

³⁹ Договорот бил потпишан на маргините на официјалната посета на грчкиот премиер Константинос Караманлис и министерот за надворешни работи Евангелос Авероф на Белград кон крајот на јуни и почетокот на јули 1960 година. Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 26.

⁴⁰ Договорот бил потпишан во јуни 1959 година, со којшто се предвидувало економска, културна и судска соработка меѓу двете држави. За заживување на економските врски се планирало на 3.000 луѓе од двете држави да им се доделат посебни погранични дозволи. Движењата во соседната држава биле ограничени во зона од 10 км. Од НР Македонија биле опфатени жители од 57 населени места, додека од грчка страна 62 села од Леринскиот, Кукушкиот и Пелскиот округ. Т. Κωστόπουλος, *Η απογορευμένη...*, 231.

⁴¹ Arhiv Jugoslavije, Drustvo za Makedonski studije, *Makedonsko pitanje I jugoslovensko-grckim...*, 30, 31.

⁴² Исто, 30.

⁴³ Исто, 32.

година и смртта на бугарскиот комунистички лидер Георги Димитров во јули 1949 година. Меѓу останатите причини за недоразбирањата меѓу официјален Белград и Софија - „македонското прашање“ повторно се истакнало како клучна точка на конфликтот. Како и во случајот со Југославија и Грција, односите меѓу двете држави значително зависеле од меѓународната политика, особено од позициите на Советскиот Сојуз. Во тој контекст, континуираните осцилации во релациите меѓу Белград и Софија биле очигледни. Смртта на советскиот диктатор Сталин во 1953 година доведе до постепено подобрување на односите, што траело до 1957 година, кога избувнал краткотраен конфликт меѓу комунистичките раководство на СССР и Југославија. Повторното подобрување на релациите меѓу Москва и Белград во 1959 година подразбирало советски притисок врз раководството на БКП во насока на преземање мерки за затоплување на односите со нивниот западен сосед. Оттука, бугарскиот историчар Чавдар Маринов смета дека односите меѓу Југославија и Бугарија во 1962 година биле на највисоко ниво од времето на раскилот со Информбирото.⁴⁴ Во врска со „македонското прашање“, тоа и понатаму останало една од главните точки на несогласувања меѓу двете држави. Од крајот на 1950-тите години, бугарската национална политика била насочена кон реафирмација на „бугарскиот“ идентитет на Македонците. Оваа политика на официјална Софија ќе го достигне својот радикален кулминационен момент по Пленумот на ЦК на БКП, одржан на 11 и 12 март 1963 година.⁴⁵

Речник, идентитет, полемики: контекстите на интервјото на Блаже Конески во „То Вима“ (1962)

Во вакви околности, на 14 април 1962 година, атинскиот весник „ТО ВНМА“ („То Вима“) објавил интервју со тогашниот професор, а подоцнежен академик и прв претседател на МАНУ - Блаже Конески, под наслов „Судирот Скопје – Софија околу ‘македонското прашање’“.⁴⁶ Важно е да се истакне дека по пронаоѓањето на ова интервју во архивите на споменатиот грчки весник, спроведовме детално истражување

⁴⁴ Чавдар Маринов, *Македонското прашање од 1944 до денес, комунизмот и национализмот на Балканот*, Скопје, 2020, 73.

⁴⁵ Ч. Маринов, *Македонското прашање од 1944 до денес...*, 74.

⁴⁶ „Η διαμάχη Σκοπίων-Σοφίας γύρω από το 'Македоникон'“, *То Вима*, Αθήνα, Σάββατον, 14 απριλίου 1962, 3, 7.

и стручни консултации за целокупниот опус на академик Б. Конески, особено за неговите интервјуа дадени за различни медиуми во текот на неговиот живот.⁴⁷ Притоа, утврдиме дека ова интервју досега не било познато ниту во македонските научни кругови, ниту на пошироката јавност.

Интервју со Блаже Конески во *То Вима*, 14.04.1962.

Интересот за научната и лингвистичка дејност на Блаже Конески била на доста високо ниво меѓу научните кругови кај соседните балкански нации-држави (тука пред сè се мисли на Бугарија и Грција), а преку печатените медиуми и на пошироката јавност во тие општества. Тоа се должело на улогата и значењето кое Конески го имал во создавањето на постулатите на македонската национална посебност, неговата научна дејност, како и високите функции кои што ги извршувал во тогашните општествено-политички околности.⁴⁸ Имено, во периодот кога е реализирано интервјуто тој бил претседател на Сојузот на писатели на Југославија (1961-64). Меѓутоа, конкретниот повод за реализација на самото интервју е првиот том (од трите тома) на „Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкување“, објавен во 1961 година од Институтот за македонски јазик „Крсте Петков Мисирков“, под

⁴⁷ <http://koneski.manu.edu.mk/> (Дигитални изданија на делата на Блаже Конески).

⁴⁸ Блаже Конески (1921-1993), бил еден од кодификаторите на македонскиот литературен јазик, редовен професор и декан на Филозофски факултет каде што предавал Историја на македонскиот јазик. Во периодот 1958-60 бил ректор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Тој бил прв претседател на Друштвото на писателите на Македонија, а истата функција ја вршел уште во два мандата. Во 1967 година со формирањето на МАНУ станал нејзин прв претседател.

редакторство на Блаже Конески, Михаил Петрушевски и Крум Тошев.⁴⁹ Според професорката Лидија Тантуровска, објавувањето на Речникот во тој период ја пополни празнината што недостигала во македонскиот јазик, во рамките на лексикологијата и на лексикографијата. Оттука, Тантуровска смета дека со појавувањето на Речникот се стабилизира речничкиот фонд на македонскиот литературен јазик.⁵⁰ Несомнено, речникот покренал низа негативни реакции во бугарското и грчкото општество, при што во двете држави биле ангажирани голем број интелектуалци со цел да ја негираат посебноста на македонскиот јазик. Веќе на почетокот на 1962 години, во грчкиот печат, покрај редовните прашања за негирањето на постоењето на македонското малцинство во Грција и на македонската нација во целост, се актуелизирал и проблемот за посебноста на македонскиот јазик. Во атинскиот весник „Ελευθερία“ („Елефтерија“) на 23 февруари 1962 година објавен е текст под наслов „Активноста на Скопје: Издавањето на речникот на ‘македонски јазик’ – особено насочен против Бугарија“.⁵¹ Авторот на текстот ја информирал грчката јавност за издавањето на првиот том од споменатиот речник, нагласувајќи дека тој бил отпечатен „само неколку месеци по прославата во Бугарија на 100-годишнината од издавањето на зборникот ‘Бугарски народни песни’“ од браќата Миладиновци“.⁵² Осврнувајќи се на македонско (југословенско)-бугарските односи, особено спорот помеѓу двата народи во врска со посебноста на македонскиот јазик, авторот сметал дека ова претставува очигледна провокација од македонска страна и изразил надеж дека бугарските реакции ќе бидат од интерес за Грција. Во периодот што следел се активирале одреден број грчки интелектуалци и национални дејци, редовно искажувајќи ги своите ставови преку грчкиот печат во врска со издавањето на речникот и негирањето на посебноста на македонскиот јазик. Грчката држава отворено се надевала на сојузнички релации со официјална Софија во врска со „македонското прашање“. Весникот „Ελευθερία“ на 3 април 1962 година на својата насловна страна објави дел од разговорот меѓу бугарскиот амбасадор во Атина, Ламбрев, и еден од водачите на грчката политичка

⁴⁹ Првиот том го содржи материјалот од буквите од А до Н. Подоцна, во 1965 година излезе вториот том, во чиј состав е обработен материјалот од буквите О и П, а во 1966 година – третиот том, каде што е вклучен материјалот од буквите од Р до Ш. Лидија Тантуровска, „Улогата на „Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкувања“, *südslavistik, online Nr. 3*, April 2011, 110.

⁵⁰ Л. Тантуровска, „Улогата на „Речникот на македонски јазик...“, 112.

⁵¹ „Η Δραστηριότης των Σκοπιών; Η εκδοσις του λεξικου ‘Μακεδονικης γλωσσης’ - Ιδιατερα αιχμη κατα της Βουλγαριας“, *Ελευθερια*, Αθηναί, 23 φεβρουαριου 1962, 1.

⁵² Исто, 1.

партија „Унија на центарот“, С. Стефанопулос.⁵³ Во таа прилика, бугарскиот амбасадор изјави дека „Бугарија е против постапката на Југославија за покренување на македонското прашање и го одбива југословенскиот став дека постои посебна ‘македонска’ националност“.⁵⁴ Амбасадорот Ламбрев нагласи дека бугарската влада редовно реагирала на ова прашање и дека е запознаена со постапките на официјално Скопје, споменувајќи го во таа пригода и издавањето на речникот на македонски јазик.⁵⁵ Бугарското државно раководство, следејќи го развојот на „македонското прашање“, радикално ја промени својата политика веќе во 1963 година.

Од погоре изнесеното станува јасна инспирацијата и мотивот на грчкиот новинар Орфеас Икономидис⁵⁶ за интервјуто со Блаже Конески. Пред да го реализира истото, Икономидис го посетил главниот град на Бугарија за да го испита ставот на бугарските власти во врска со нивната позиција околу „македонското прашање“. Своите сознанија ги објавил во весникот „Та неа“ на 10 март 1962 година, каде што, меѓу другото, констатирал: „(...) во бугарските кругови се забележува незадоволство поради создадената врева околу македонското прашање (...). Според бугарски извори, се дознава дека за Бугарија не постои македонско прашање, и значајно е да се истакне дека терминот бугарска [Пиринска] Македонија официјално повеќе не постои. Наместо тоа, Бугарите ја нарекуваат бугарска Македонија ‘Благоевградска област’, а населението таму го сметаат за бугарско“.⁵⁷ По посетата на Софија, Икономидис пристигнал во Скопје, каде што остварил средби со истакнати интелектуалци и со државни претставници од тогашното раководство на НР Македонија. Негова следна дестинација била југословенската престолнина, каде што, исто така, имал неколку средби со членови од југословенското државно раководство, како и со претставници од дипломатскиот кор на странските амбасади. Главен фокус на интерес на Икономидис

⁵³ „Αντιδρασις εις την πολιτικην των Σκοπιων: Η βουλγαρια αντιθετος προς το Μακεδονικον“, *Ελευθερια*, Αθηναί, 23 απριλιου 1962, 1.

⁵⁴ Исто, 1

⁵⁵ Исто, 1.

⁵⁶ Орфес Икономидис (роден во Ајдин, Османлиска Империја, 1907 г. – починал Атина, Грција, 1979 г.) бил новинар и правник, како и еден од најистакнатите членови на Комунистичката партија на Грција (КПГ). Во 1926 година се запишал на Правниот факултет при Атинскиот универзитет, а во 1929 година станал главен уредник на партискиот весник „Ризоспастис“. Во јануари 1931 година, заедно со неколку високи членови на КПГ, бил затворен во грчкиот затвор Сингру, но во април истата година успеал да избега. Потоа се преселил во Москва, каде што ја завршил партиската школа на Комунистичкиот универзитет на рботниците Исток. Во 1936 година се вратил во Атина и продолжил со активностите во КПГ до крајот на Граѓанската војна во Грција. По војната, Икономидис работел 25 години во весникот „Та неа“, а во последните години од животот пишуval и за весниците „Елефтеротипија“ и „Ризоспастис“.

⁵⁷ *То Вημα*, Αθηνα, 10 μαρτιου 1962.

бил „македонското прашање“ и неговите рефлексии врз односите меѓу Југославија, Грција и Бугарија, а особено се интересирал за македонско-бугарскиот спор и можноста за евентуално сојузништво меѓу официјална Атина и Софија по ова прашање. За време на престојот на Икономидис во Белград, весникот „Та неа“ објавува неколку негови текстови посветени на оваа проблематика, вклучувајќи го и интервјуто со академик Блаже Конески.

Престојот на грчкиот новинар во Скопје бил организиран и одобрен од тогашната македонска комунистичка власт, која на Икономидис му обезбедила постојана придружба од Секретаријатот за информации при Извршниот совет. Овој орган ги организирал сите негови средби со видни политички, општествени и образовни личности на НР Македонија. Оттука, македонските власти биле добро запознаени за дејноста и ставовите на Икономидис и пред сè за неговиот престој во Софија. Средбата била договорена и реализирана во работниот кабинет на Конески и траела еден час.

Во воведниот дел од текстот, Икономидис најпрво го опишал физичкиот изглед на Конески пред пошироката грчка јавност: „Тој е црвенокос, со среден раст, 40 годишен, доста полн, со две нејасни модро-жолти очи скриени зад очилата. Тип на интелектуалец, со остар поглед и ретка насмевка“. Потоа новинарот го образложил својот интерес за интервјуто, кое било поттикнато од издавањето на првиот том од „Речникот на македонски јазик со српскохрватски толкување“. На почетокот на разговорот, откако Икономидис го запознал Конески за својот престој во Софија, македонскиот научник се интересирал за впечатоците на новинарот од Бугарија во однос на нивните ставови кон случувањата во НР Македонија. Првиот дел од дискусијата бил посветен токму на оваа тема:

- Конески: Знаете, бугарските научници сега тврдат дека тука создаваме вештачки јазик што е близок на српскиот и велат дека македонскиот е само дијалект на бугарскиот јазик.

- Икономидис: Имам слушнато за тоа. Особено бугарскиот академик Тодор Павлов⁵⁸ ги заснова своите тврдења на факот дека од сите словенски јазици и дијалекти само бугарскиот и македонскиот го употребуваат членот.

⁵⁸ Тодор Павлов (роден во Штип, османлиска Македонија, 1890 г. – починал во Софија, Бугарија, 1977 г.), бил бугарски марксистички филозоф, политичар и новинар, истакнат член на БКП. По доаѓањето на

- Конески: Тоа можеби да е точно, додаде мојот соговорник со незадоволство, но академикот Павлов бранеше сосема различни ставови во 1946 година, кога го признаваше постоењето на македонскиот јазик. И тој не е единствениот...

Во продолжение академик Конески му приложил на својот соговорник две книги од бугарски автори, кои тврделе дека иако во минатото македонскиот бил сличен со бугарскиот јазик, но во тоа време сепак постоел како посебен јазик.⁵⁹ Конески, исто така, му напоменал дека прашањето за спорот меѓу Македонците и Бугарите ќе го покрене и на „Славјанскиот конгрес“, кој требало да се одржи следната година во Софија.⁶⁰

Македонскиот лингвист, очигледно сакајќи да го промени текот на дискусијата, изразил жалење што Грците не го прифатиле со ентузијазам формирањето на македонската држава: „Се чудам, рече тој, зошто тој непријателски став на Грција кон нас. Дури и мојот речник на македонски јазик беше дочекан со остри критики, без да се разбере неговото научно значење. Зошто таква недоверба кон нас? Од наша страна не постои никаква тенденција за проширување на нашите граници кон грчките територии. Ние само сакаме да ни се признае правото на постоење на македонската нација. Вашите стравувања се неосновани...“. Сепак, грчкиот новинар очигледно настојувал интервјуто да оди во друга насока, па му го поставил на Конески следното прашање: „Бугарите зошто се плашат од вас“?. На тоа Конески одговорил: „Тие мислат дека кога бараме право да му се признае статус на национално малцинство на македонското население од Пиринскиот регион, тоа значи и потпишување на приклучување на бугарските територии. Еднакво неосновани се и бугарските стравувања“. Икономидис ја продолжил својата тенденциозност, целосно префрлувајќи ја вината за стравовите и недовербата во Атина и Софија на македонската државна и национална елита. Очигледна било дека грчкиот новинар имал намера да предизвика вознемиреност кај

Отечествениот фронт на власт во Бугарија во 1944 година активно бил вклучен во политичкиот живот во државата и извршувал значјни државни функции. Во период 1947-1962 година бил претседател на Бугарската академија на науките (БАН), а по 1962 година нејзин почесен претседател.

⁵⁹ Според Икономидис Блаже Конески најпрвин му ја претставил книгата „Бугарска дијалектологија“ на бугарскиот лингвист Стојко Иванов Стојков, професор на Софискиот универзитет. Најверојатно грчкиот новинар направил погрешен превод на книгата, бидејќи таква книга Стојков во својот работен век нема објавено, додека во 1955 година објавил три книги, со наслов: „Вовед во бугарска фонетика“, „Бугарски толковен речник“ и „Речник на современиот бугарски јазик“. Втората книга која според Икономидис му била прикажана е од „бугарскиот професор по српскохрватски јазик, Игов, под наслов ‘Христоматија на бугарскиот јазик’, објавена од Софискиот универзитет“.

⁶⁰ Конески мислел на V Меѓународен конгрес на слависти, кој се одржал во Софија од 16 до 23 септември 1963 година, организиран од Меѓународниот комитет на слависти.

Конески, кој наводно „започнал нервозно да се движи во својата канцеларија“. Препознавајќи ја намерата на новинарот, македонскиот професор, со цел да ја прекрати дискусијата, ја истакнал историската реалност и одговорил: „Бугарските лингвисти нека го негираат постоењето на македонскиот јазик... Тоа не го спречува секојдневното зголемување на интересот за неговото проучување на многу странски универзитети. Во последно време, може да се каже дека македонскиот јазик е на ‘мода’ во американските универзитети, како Хардвард, Беркли, Бостон, Сан Франциско и други. Проучувањето на нашиот јазик денеска зазема прво место, и затоа многу странски лингвисти, со таа цел, ја посетуваат нашата земја. Никој не може да го оспори нашето право и сите потребни факти со кои располагаме за да докажеме дека ние претставуваме посебна нација“.

По излагањето на Конески, Икономидис го завршил интервјуто, но не пропуштил да изнесе свои размислувања и терории за развојот на одредени јазици, иако самиот ќе напише: „Не сум лингвист, ниту пак го познавам историскиот равој на Словените за да изразам мислење по ова прашање“. На самиот крај, грчкиот новинар ќе заклучи: „И покрај сето она што го брани професорот Конески и другите раководители од Скопје, Бугарите го отфрлаат постоењето на посебна македонска националност. За Бугарите терминот ‘Македонци’ има само територијален, а не национален карактер“. За да веднаш потоа заврши со следното прашање: Кој од двете страни има право“?

Заклучок

Историографскиот преглед и анализата на интервјуто на Блаже Конески во весникот „То Вима“ од 1962 година овозможуваат повеќеслојно согледување на развојот и комплексноста на т.н. македонско прашање во XX век. Од текстот се воочува дека „македонското прашање“ не е изолиран феномен, туку резултат на судирот на големодржавните програми на балканските нации-држави и на геополитичките интереси на Големите сили. Секоја етапа – од поделбата на османлиска Македонија по Балканските војни, преку Втората светска војна и Граѓанската војна во Грција, до периодот на Студената војна – ја обновувала релевантноста на прашањето, но и ја усложнувала неговата содржина.

Прашањето за јазикот и етнокултурната посебност имаат посебен акцент како клучно поле на политичката и идеолошка конфронтација. Издавањето на „Речникот на македонски јазик“ (1961) и реакциите на бугарските и грчките интелектуални и политички кругови го потврдуваат фактот дека јазикот станал симбол на нацијата, а лингвистиката фронт на политичка борба. Интервјуто со Конески, во кое тој самоуверено ја брани посебноста на македонскиот јазик и нацијата, е значајно сведоштво за самосвеста на македонската интелектуална и политичка елита во тој период.

Анализата на медиумската димензија, особено преку грчкиот печат и новинарските интервенции на Орфеас Икономидис, открива дека јавниот дискурс бил исто толку важен колку и официјалната дипломатија. Новинарите и јавните интелектуалци биле алатки во артикулацијата и ширењето на националните наративи, како и во меѓународното претставување на „македонското прашање“.

На крај, интервјуто на Конески, иако во својата основа лингвистичко, се претвора во политички документ од прв ред, кој ја отсликува не само научната аргументација за посебноста на македонската нација, туку и дипломатската борба во контекст на Студената војна. Тоа сведочи дека т.н. македонското прашање во 1960-те години веќе не било само проблем на територијална поделба или малцински права, туку идентитетско прашање со силни импликации за регионалните односи, меѓународната политика и регионалната безбедност.